

Akiről utcát neveztek el Debrecenben

KRÚDY GYULA

Nem csupán egy osztály hanyatlásának lírai krónikása. Hősei, az élet szerencsétlen hajótöröttei magukban hordják a kor minden nyomorúságát, s „valami sohasem volt életforma boldogságát keresik.” Szindbád, az álmovizek messzelátó hajósa, kinek romantikus meseszövése mögött eleven emberi problémák, sorsok vergődve keresik a megoldást, a szélcsendes kikötőbe való megérkezést, a 48-as honvéd unokája: Krúdy Gyula (1978. október 21.) a Nyírségből lépett be a magyar irodalom halhatatlanjai közé.

Koraérett gyermek, ötéves korában már iskolás. Gimnáziumi tanulmányait Szatmáron, Podolinban és Nyíregyházán végzi. 14 éves korában jelenik meg első novellája a Szabolcsi Szabad Sajtóban, s a 15 éves fiúnak egy riportorozatát már a Pesti Napló közli. 1894-ben, éppen érettségi előtt, a Debreceni Ellenőr szerkesztője, Gáspár Imre lapjánál állást kínál neki, s ezt írja róla: „Kvalitása elvitathatatlan.” Krúdy a meghívásra Debrecenbe szökik, de apja hazaviszi, hogy leérettségizzen. Érettségi után, 1895-ben belép a Debreceni Ellenőrhöz, amikor még a debreceni hírlapírás őskorát éli, s „a hírlapírók kevésbé tudják a helyesírást, mint a kardforgatást. Lelkes ifjak, rongyos bohémek, fanatikusok a hírlapírói karban. Gazdászokkal duhajkodnak, Magyarai és Rácz cigányprimásokkal jó barátságot tartanak, legfőbb patrónusuk Dubi, a Hungária kávéház főpincére. Bolond, boldogtalan ifjú élet!” Később így vall Krúdy a Debrecenben töltött három hónapról: „Három hónap alatt egyetlen könyvet sem olvastam. Még manapság is a hideg fut végig a hátamon, ha eszembe jut, hogy Debrecenben maradhattam volna, ha nem hajt a kalandos vágy, az ifjúság láza új városokba, új emberek közé. Egy őszi estén, szeptember végi szomorkodások között hagytam el Debrecenét, bár a szívem majd megszakadt.”

A nagyváradi Szabadság munkatársa lesz nagyobb fizetésért. Várad nem hat rá olyan ösztönzőleg, mint Adyra: „Mióta itt vagyok, azóta végkép elsüllyedtem” — írja Zoltai Lajos barátjának Debrecenbe.

1896-ban Pestre költözik. A Képes Családi Lapok pályázatán novellájával első díjat nyer, s dolgozik az Egyetértésbe és a Fővárosi Lapokba. Első novelláskötete, az *Üres fészek* 1897-ben jelenik meg. 1899-ben feleségül veszi Bogdán (Spiegler) Bella írónőt.

A századforduló éveiben a 22 éves Krúdy már több száz elbeszéléssel, 3 novelláskötettel dicsekedhetik. Első nagy regénye, *Az aranybánya* 1901-ben jelenik meg könyv alakban, mely a „romlott város” kritikai realista ábrázolása. Egyéni hangjára, kijárva a Mikszáth-iskolát, 1911-ben talál rá. Sokat keres és sokat költ, pedig sorra jönnek a gyermekek: Gyula, Ilona, Veronka Magány, a melázó tünődés, a kiskocsmák csendje, borozgatás, kártyacsata, lóverseny a lételeme. „Nekem naponta szükségem van 2—3 órás magányra, amikor gondolkodom”, írja egyik levelében. 20 év múltán mind kevesebbet van családjával.

1911—12-ben új stíluskorszak kezdődik Krúdynál. A mikszáthi modorban írt regénye (*A podolini kísértet*) mellett megjelenik a *Szindbád utazásai*, s ezt követi 1913-ban *A vörös postakocsi*. Megteremti Szindbádot, az álmohajóst. 1896—1911. közt meghódítja Pestet. Írói tehetségén kívül nagyon szép, magas, roppant erős, gyönyörű orgánumú férfi, a nők bálványja.

Felesége írja róla: „Milyen szép volt és milyen szomorú!”

Élete epizódjait a legendák tömege őrzi. Háború előtti életformájának két alakító eleme van: a szállodai élet s a 2—3 „kakasos ház”, ahol állandó vendég, ahová a terhesnek érzett családi életből menekül, hogy nyugodtan dolgozhasson. Az első viágháború kitöréséig tartó 2—3 évet a *Rezeda Kázmér szép életében* írja meg. Nem ül fel a nacionalista propagandának. Bár politikai éleslátása messze elmarad az Adyétól, háború- és nagybirtokellenessége vitathatatlan. 1915-től 1918 végéig 4 új regénye, 3 novelláskötete, 3 tárca-kötete és 3 ifjúsági műve jelenik meg, köztük olyan remekmű, mint a *Napraforgó*. Az írásnál inkább emlékezetére, mintsem jegyzeteire támaszkodik, s inkább éjjel dolgozik.

Az 1918-as polgári demokratikus forradalmat szükségesnek és természetesnek tartja. Károlyi földosztása után izgalmas riportban foglal állást a köztársaság mellett (*A kápolnai földosztás*): „Belélegeztem a forradalom füstjét, eltehettem szívembe lángját, amelyet hiába vártak a legjobb magyarok a múlt században.” Időtlenül elbeszélő írásai mellett megjelennek leleplező erejű tárcái (*Idegen nő stb.*). Felismeri a proletárforradalom világtörténelmi jelentőségét. Első gondolata az a mérhetetlen felelősség, amely az írókra hárul az új korszak hajnalán. 1919-ben búcsút mondvá remeteségének, rendkívül aktív. Járja az országot, beszámol a parasztság földfogalásáról, a termelőszövetkezeti mozgalomról. 1848 fölé emeli a proletárforradalom jelentőségét. *Orosz hangok* c. tárcájában írja: „Vajon mit írnak az orosz írók? Milyen kár, hogy a testvéri nemzet irodalmát nem ismerjük.” Egyik riportjában a Margitszigetet előzőlő proletár-gyermekeket ünnepli. Alig ismerni rá a forradalmi optimizmussal telített Krúdyban az elmúlt idők Szindbádjára. Messze kerül a nemesi szemlélettől, és ezt kiáltja: „Tudtam, hogy mindig a szegénységnek volt igaza!”

1919-ben elválk első feleségétől, s elveszi Várady (Rózsa) Zsuzsit. Ebből a házasságból születik Zsuzsa lánya. Megjelenik a *Tótágas*, az *Asszonyosságok díja*, s *Az útitárs*. A Tanácsköztársaság után hajsza indul ellene. Sudár, szép természet megtöri a kor. Töretlen eleganciája kiszorul az óbudai apró házak közé. Szegény Szindbádnak új világba kell kószolnia, a keserűség, a megaláztatás világába. Megismeri a kiadói és miniszteri előszobák szorongásos levegőjét. A 61 magyar kötet írójának, magyar szépségek nagy álmodójának kunyerálnia kell a megélhetésért. 1930-ban megkapja ugyan a Baumgarten-díjat, de már nagyon el van adósodva. Az ellenforradalom légkörében Krúdy ismét a különös emberek, távoli vidékek lágy hárfahangon zengő költője lesz. Jelentős írásai ebből az időből a *Fcszett király* és a *Boldogult úrfikoromban*. 1931—32-ben szegényen él, sokat dolgozik és betegeskedik. 1933-ban nagy beteg, amikor kilakoltatási végzést kap, villanyát kikapcsolják, végrehajtók gyötrik. Halálos ágyán ezek voltak az utolsó szavai: „Holnap korán keltetek fel, hogy a kultuszminisztériumban megsürgessem a segélyemet.” De hiába költötték. 1933. május 12-én hajnalban, 55 éves korában meghalt. Temetésén a hivatalos Magyarországnak nem képviseltette magát.

Szindbád, a megfáradt hajós elindult a végtelen fekete vizek felé. Alakját ma új fény sugározza be

Dr. Nyakas László